

Chavengiri Konvencia

Barnkonventionen på romani arli – för barn och ungdomar

E Khedime naciengiri (KN) konvencia bašo čhavengoro pravo ja pale sar so vakerela čhavengiri konvencia, oj ljlilja pe ko 1989. Ki čhavengiri konvencia isi pravija so isi sakone čhave hem ola važinena sarinenge so bešena ki jek phuv ja pale privremeno ki jek phuv džikote te pheren 18 berš. Ki čhavengiri konvencia vakerela pe hem e čhavege hem e ternenge - čhavo.

I Švedska mora te kerel sa so šaj kaj te šaj e čhavengiri konvencia te ovel ko čačipa. Ko primer e Švedskakere zakonia regularia (pravilija) trebena te oven ko jekhipa e pravoncar ki konvencia. I Švedia ka dikhel e čhaveskoro pravo te na bistrel pe nego te respektirinel pe sakova dive ko sarinipe (društvo). I radža (vlada) ka dikhel sar o čhave adžahar o bare manuša te džanen save pravija isi e čhave.

O pravija terdžona ko razno kotora, olenge vakerela pe artiklija. Ki čhavengiri konvencia isi 54 artiklija hem olendar ko 41 artiklija vakerela pe bašo o pravija. O javera vakerena sar o Phuvja ka keren buti e konvenciaja.

Bašo artiklija 2, 3, 6, hem 12 vakerela pe bašo čhavengiri konvenciakere šerale principija. Ola ka pomožinen tut te haljove o javera artiklija. Sa o artiklija ki čhavengiri konvencia isi olen barabaripa (zaedništvo).

ČHAVENGIRI KONVENCIA

1. E Čhavengiri konvencia važinela tuke so isi tut pohari taro 18 berš. Ki čhavengiri konvencia vakerela pe hem e čhavege hem e ternenge "čhavo"

2. E Čhavengiri konvencia dela tuke hem sa e javere čhavege isto pravija hem isto vrednost. Niko na tromala te diskriminirinel tut. Odova značinela kaj niko na tromala te ovel tuja lošno a javerencar šukar. Tu na trebela te ove diskriminirimo ja pale kaznimo odoleske so tli daj–dad tane diso ja pale te kerdže diso.

3. Keda o bare anena disavo rešenje bašo čhavo tegani ola ka dikhen odova soj "šukar e čhaveske". Odova značinea kaj o bare manuša uvek ka dikhen soj šukar tuke hem sar tu ka ove uticimo kotar o rešenje. Tuke ka del pe arakhibe hem dikhibe so trebela tuke. But i važno isto o bare manuša te mislinen soj "šukar e čhaveske" keda i ko pučibe poviše čhave.

4. Sa o phuvja ka keren sa so šaj te praktizirinen pe o pravja kotar e čhavengiri konvencia. Odova značinea kaj ola ka probinen te ikeren pe ko odova so terdžola ki čhavengiri konvencia.

5. Tle daja-dade isi olen odgovornost baši tute. Ola ka den tut godi hem ka ingaren tut keda kerea odova so dela tut pravo e čhavengiri konvencia.

6. Tut isi pravo te dživdine hem te dža angle. Tli phuv ka kerel sa so šaj kaj tu te kere odova.

7. Tut isi pravo te ovel tut anav hem te ove državljani ki jek phuv. Tut isi hem pravo te šaj te džane koj tli daj-dad hem te ove šukar dikhlo olendar.

8. Tut isi pravo bašo tlo identiteti. Ko identiteti khuvela tlo državljanstvo ki tli phuv, tlo anav hem tli familiarno relacia. Te ljlja pe tutar tlo identiteti, ka del pe tuke dumodejbe (pomoč) te le ole palal.

9. Niko na tromala te ulavel tut kotar tli daj-dad, osim keda trebela bašo tlo šukaripa. Odova šaj te ovel keda tli daj-dad na arakhena tut šukar. Tut isi pravo te dikhe tut sar tle dajaja adžahar tle dadea, te nane tuke bilače.

10. Tu hem tli daj-dad te sien sine ulavde jek averestar hem te mangena pale te oven zaedno, tumen ka šaj te roden dumodejbe hem tumenge ka del pe dumodejbe so šaj so poviše ki odoja phuv kori so bešena. Te bešela ti daj hem to dad ki javer phuv tegani ka pomožinel odoja phuv kori so bešea tu.

11. Tu na sminea te ove ingardo ki jek javer phuv bizo te ove mukhlo kotar hem tli daj hem tlo dad.

12. Tut isi pravo te vakere so mislinea keda vakerela pe baši tute. O bare manuša ka šunen hem ka len ko obzir odova tu so mislinea. Keda disavo vlasti ja pale sudo kerela buti ja pale odlučinea bašo disave pučiba baši tute, tut ka ovel šaipa te vakere tlo.

13. Tut isi pravo baši vakeribaskiri sloboda. Odova značinea kaj tu šaj te rode, te le hem te buvljare informacia hem misle.

14. Tut isi pravo te misline sa so mangea. Tut isi pravo te kere odova tu so mislinea, te ovel tut odoja religia tu so mangea. Tli daj-dad šaj te vodinen tut ama tu rešinea baše tle misle.

15. Tut isi pravo te ove dženo (členi) ko khedipa (društvia) ja pale te ikljove olendar. Tu šaj te dža ko razna sostankia kola tane bimarutne (mirna)

16. Tut isi pravo te ove arakhlo te na khuven ko tlo privatikano dživdipe. odova važinela khere ja pale ko odova than kori so bešea. Niko na tromala te drabarel (čitinel) tle ljila ja pale divesutnojil (dnevniko) bizo tlo mukhibe. Odova vašinela hem ko sa o javera situacie keda kerela pe buti informaciaja baši tute. Niko na sminela te lel tlo muipa. O zakoni ka del tut zoralo arakhibe kotar asavke buča.

17. Tut isi pravo te džane so ovela ki tli phuv hem ko sveto ko asavko čhani (način) so šaj te haljove, ko primer maškar o gazete hem televizija. Odoja informacia so ka le ka del tut dumo te dža angle hem te ovel tut jek sasto dživdipa.

18. Tle daja-dade isi olen barabarikano (zaedničko) odgovornost bašo tlo sikavibe hem angledžajbe. Te trebela te dajake-dadeske dumodejbe tegani o sarinipe (društvo) ka del sa so trebela ko primer arakhibe hem čhavengoro divesutno arakhiba (gradinka).

19. Tut isi pravo te ove arakhlo kotar sa o forme fizikano ja pale psihikano zoralipa, našukar arakhiba, mariba ja pale javer zoraja čhijbe ko diso.

20. Te našti te ačhove ki tli familia tegani isi tut pravo bašo specialno arakhibe hem dumodejbe. Tut isi pravo te ove arakhlo adžahar so ka ovel tuke šukar.

21. Okola phuvja so mukhena te ovel adoptiribe, ola ka dikhen o adoptiribe te kerel pe sar so trebela hem okova so ka ovel adoptirimo te ovel oleske/olake šukar. Odola phuvja ka dikhen te ovel šukar tuke.

22. Tu so avea sar našutno manuš (izbeglica), korkori ja pale džikasaja, tut isi pravo bašo arakhibe hem dumodejbe. Tuke ka del pe dumodejbe te ove te familiaja.

23. Tut so isi fizikano ja psihikano hendikapi, isi tut pravo bašo jek šukar dživdipe. Sar sa o javera adžahar tuda ka šaj te osetine tut gordo hem te verujne upri tute. Tu ka šaj te le jek aktivno kotor ko sarinipe. Tut isi pravo bašo specialno arakhibe hem ekstra dumodejbe.

24. Tut isi pravo te ove sasto so poviše so šaj. Te uljan nasvalo isi tut pravo te sastljare tut hem te dža ki rehabilitacia kaj te šaj te ove sasto. Tut isi pravo te ove arakhlo kotar tradicionalikane keriba so šaj te oven tuke škodna.

25. Te uljan lindo bašo arakhibe ja dikhibe tegani isi tut pravo te kontrolirine o dikhljaribe kaj te kerel pe odova tuke ko jek šukar način.

26. Tut isi pravo bašo socialno siguripe. Te trebela tegani o sarinipe ka del tut dumo bašo kher, hajbe hem šea.

27. Tut isi pravo te dživdine adžahar so ka ovel tut šaipe te dža angle fizikane, psihikane, ruhikane (duhovno), moralikane hem socialikane. Tle daja-dade isi hembut odgovornost bašo odova, te trebela olenge dumodejbe tegani ka del pe olenge.

28. Tut isi pravo bašo školujbe. Tu ka dža ki fundamentalno škola hem odova bizo te pokine.

29. Ki škola ka ovel tut šaipe te dža angle hem te pripremine tut bašo jek odgovorno džidipe ko jek slobodno društvo. Tu ka sikljove te respektirine o manušikane slobode hem pravica, tle daja-dade, tle kultura hem e javerengere kulture hem e natura.

30. Tu so sian kotar jek minoriteti ja pale purano manuš e phuvjakoro, tut isi pravo ki tli čhib, tli kultura hem religia so kerea zaedno tle javere manušencar ki tli grupa.

31. Tut isi pravo bašo aktivitetia ko mukhlovreme(rekreacia), kheliba hem odmor. Isi tut pravo te le than ko kulturikane hem umetnikane aktivitetia.

32. Tu ka ove arakhlo kotar disavi buti so šaj te ovel bilačhe tuke, so šaj te činavel tut tari škola ja pale te našti te dža angle disar. Tu na sminea te ove koristimo ekonomikane, primer javer džiko te kerel lpve tari tli buti bizo te pokinel tuke.

33. E phuvjengoro odgovornost tano te arakhen tut tari narkotika ja pale kotar javera droge. O phuvja ka dikhen tu te na ove koristimo bašo keribe ja pale bikibe narkotika.

34. Tut isi pravo te ove arakhlo te na ove koristimo kotar sa o seksualikane forme hem seksualikano zoralipe. Tu ka ove arakhlo te na koristinen tut ki prostitucia ja pornografia.

35. Tu na sminea te ove čordo ja bikimo. Tli phuv trebela te arakhel tut taro odova.

36. Tut isi pravo te ove arakhlo kotar sa o koristibaskere forme so šaj te ovel tuke bilačhe.

37. Tu na sminea te ove tortirimo ja pale te kerel pe tuja javer bilačhipe. Tu na sminea te ove sudimo ko meribe ja pale ko phanlape dži ko meribe. Te uljan astardo ja pale phanlo, ja pale te ikerena tut phanlo bizo tli volja, odova trebela te ovel sar posledno rešenje hem plus odova kratko vremeske. Celo vreme tuja ka oven šukar hem ka sikaven tuke respekti hem isi tut pravo te na čhiven tut ko jek than e barencar. Isi tut pravo sa džikote sian ko phanlape te ovel tut redovno kontakti tle familiaja hem tle slučaea ka kerel pe sigate buti. Mada tu sian phanlo protiv tli volja, tle pravija kotar e čhavengiri konvencia ka važinen.

38. Te nane tut 15 berš tegani tu ka ove arakhlo te na le than ko maribe. Te sian sine ko maribe tegani ka del pe tuke arakhibe hem dikhibe bašo so ka trebel tut.

39. Te uljan disar maltretirimo ja koristimo ja pale zoraja čhivdo ko diso, tegani isi tut pravo te del pe tuke dumodejbe te ovel tuka pale šukar. Odova važinela hem te uljan tortirimo ja pale te kerdža pe tuja jave bimanušikano keribe, te sian sine kaznimo ja pale te sian sine ko maribe.

40. Te sian šubakerdo (osumnimo) bašo disavo phagibe, ja pale te sikadža pe kaj tu sian došalo bašo phagibe, tegani tuja trebela te keren buti respektea. O vlastia hem o institucie so ka ovel olen kontakti ko sudibaskoro procesi ka adaptirinen pli buti tuja. Tut isi pravo te del pe tuke jek manuš so

džanela juridika. Tle slučaea ka kerel pe sigate buti. Niko na sminela te čhivel tut te vakere so džanea ja pale te priznajne dišo so na kerdžan.

41. O zakonia hem o regularia ki tli phuv te dena tut poviše ja pale pošukar arakhibe kotar e čhavengiri konvencia, tegani ka važinen odole phuvjakere zakonia hem regularia.

42. Tle phuvjakoro odgovornost tano te šaj hem o čhave hem o bare manuša te džanen so terdžola ki čhavengiri konvencia.